

Letiția Ilea (n. 3 iulie 1967, Cluj) este poetă și traducătoare.

Volume de poezie: *eufemisme* (Ed. Ideea, 1997), *chiar viața* (Paralela 45, 1999), *o persoană serioasă* (Limes, 2004), *est-cris* (Transignum, 2005), *apprivoiser le silence* (Autres Temps, 2005), *terrasses* (Éd. du CIPM, 2005), *blues pentru cai verzi* (Cartea Românească, 2010), *despre câștiguri și pierderi* (Grinta, 2011), *blues pour chevaux verts* (Le Corridor bleu, 2012, traducere de Fanny Chartres), *sobre pérdidas y ganancias* (Valparaíso Ediciones, 2014, traducere de Xavier Montoliu Pauli), *întâmplări obișnuite* (Școala Ardeleană, 2016), *les griffes de l'absence* (Unicité, 2021), *un singur poem* (Limes, 2022).

A primit mai multe premii pentru poezie și traduceri, printre care Premiul Internațional de Poezie « Jean Malrieu » (Allauch, Franța, 2007).

În prezent este conferențiar la Facultatea de Științe Economice a Universității « Babeș-Bolyai » din Cluj-Napoca.

Letiția Ilea

MI S-A PĂRUT C-AM FOST

LIMES
2023

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	7
CRONICI ȘI RECENZII.....	9
Târziu, despre <i>Jurnalul banalității</i>	11
Un jurnal de lecturi	19
Legătura de chei a poetului	22
Din nou despre Ionesco	26
Jurnalul unui drum lăuntric	29
Asediul Vienei	33
Mass-media azi	37
Picătura de mercur	41
Ieșirea din relativism	44
Boris Vian – poetul	49
Filosofia și religia despre fundamentele lumii contemporane	53
ACCENT 12 Scriitori români	59
Estetica și literatura	61
Despre genul literar	63
Exilul și împărăția scriitorului român	66
În teritoriile amintirii	74
Cuvântul manipulat	78
Cartea în Hexagon.....	81
Despre aventura romanului în secolul XX	84
Computerul cu bibliografii.....	87
Indiferența de-a fi.....	90
„lectura e un cerc al fricii...”	92
„să zărești o pădure înainte ca ea să ți se înfățișeze”	95
DEBUT Poemele tăcerii	98
De partea poeziei.....	101
Phoenix însă eu.....	104
Poezie friulană din Renaștere până în zilele noastre	107
Între cuvânt și tăcere	109
Pe cont propriu.....	113
Dincolo de scenă	115
Gustul criticii	117
ISCODIRI.....	119
In memoriam Andrei Zanca	121
In memoriam Andrei Bodiu	125
Rânduri triste.....	127

Portret incomplet.....	129
Răspuns la ancheta „Dilemateca”: „Partea favorită/ detestată a corpului”.....	131
Table de matières.....	132
Cartierul cu prieteni.....	134
ECHINOX?.....	136
Despre proști numai de bine.....	139
BOOKFEST 2006.....	142
„Francoffonies”, dus-întors.....	146
Les Belles Étrangères 2005 - România.....	153
Scriitorul tânăr în cetate.....	157
Literatura de top.....	160
Primul vers.....	162
Așteptându-l pe Poet.....	169
Așteptarea continuă.....	171
Sighișoara, mon amour.....	174
2004 – Anul Salvador Dali.....	176
Cui prodest?.....	178
Rânduri pentru un prieten.....	180
Povestea magistrului Mircea Petean scrisă de el însuși.....	182
In memoriam Mariana Marin.....	184
Ne mor seniorii.....	185
Răspuns la ancheta revistei „Apostrof”: „Credeti oare că scriitorul/ artistul trebuie să mănânce de trei ori pe zi? Sau, dimpotrivă, el trebuie să rămână „Un artist al foamei”?”.....	188
Literatura de sertar – literatura viitorului?.....	189
Înspre o presă de sertar.....	195
Adevărata lecție.....	198
De ce scriu. În ce nu cred. Despre utopia scrisului.....	202
INTERVIURI.....	209
Interviu cu Andrei Zanca	
„Ajunge dacă reușești să trezești, fie doar și pe unul singur”.....	211
Interviu cu Dan Culcer	
„Pentru un dialog direct cu vecinii, fără intermediari ostili”.....	229
Interviu cu Gabriel Stănescu	
„Ia noi, din păcate, sunt sacrificai tocmai cei care fac ceva...”.....	241
Interviu cu Ioana Crăciunescu	
„Cred că suntem comunicativi prin niște rețele mai evolute decât internetul...”.....	251

Interviu cu Magda Cârnecki	
„Ne aflăm într-o epocă în care nu doar frontierele exterioare cad și se subtilizează, ci și cele interioare...”.....	263
Interviu cu Liviu Ioan Stoiciu	
„Condiția scriitorului român e să fie lăsat în bătaia vântului...”.....	276
Interviu cu Adrian Ivanițchi	
Sighișoara, folkul și nu numai.....	288
Interviu cu David Foenkinos	
„Nu cred că totul a fost spus în literatură...”.....	291
Interviu cu Manuèle Debrinay-Rizos	
Toamna 2004 la Centrul Cultural francez din Cluj.....	295
Interviu cu Sanda Cordoș	
„Lectura unei cărți literare – un fel de jogging al sufletului”.....	299
Interviu cu Ion Vlad	
„Moartea literaturii! Mi se pare o monstruoziitate”.....	303
Interviu cu François Lespiau	
Deschideri: Centrul Internațional de Poezie Marsilia.....	309
Interviu cu Nicolae Balotă	
„Cred că ceea ce grevează cultura română în zilele noastre este lipsa unei politici culturale orientate consecvent”.....	312
Interviu cu Octavian Paler	
„N-aș vrea să devin om politic”.....	316
Interviu cu domnul Ion Rațiu, deputat în Parlamentul României	
„Ceea ce au făcut memorandiștii, generația cea mai mare de transilvăneni, este de o importanță capitală pentru istoria neamului românesc. Fără ei, eu cred că nu se ajungea la România Mare”.....	319
Interviu cu sculptorul Paul Eugen	
„Memorandiștii au trezit inconștienta Europă sau cel puțin au scuturat-o destul de tare ca să ne înțeleagă”.....	323
Interviu cu Radu Coșarcă, membru în Consiliul Național al Audiovizualului.....	328
Interviu cu domnul Matthieu Royer, directorul Centrului Cultural francez din Cluj.....	332
Interviu cu Philippe Jeanloz, secretar general al Centrului Internațional al Tapiseriei Artistice și Moderne	
„O muncă intensă în public relations. Cred că asta trebuie să facă artistul în lumea de azi”.....	335
Interviu cu Florian Pittiș.....	340

Târziu, despre Jurnalul banalității

În ultimul an, lectura blogului lui Marian Nazat (<http://mariannazat.ro>) a devenit pentru mine o obișnuință. Nu sunt un observator prea atent al vieții politice de la noi, datorită unei anume saturații la care am ajuns din cauza diverselor derapaje de o culoare sau alta. Și am descoperit, cu bucurie, în Marian Nazat un martor necruțător care îmi lămurește, pe înțelesul meu, ceea ce se întâmplă în preajma pe care mă obișnuisem să o ignor. Așa am ajuns să-i caut cărțile, pe care i le-am citit, majoritatea, celelalte fiind „în așteptare”. De la lumea politică la cea juridică, de la cărțile citite sau călătorii la amintirile despre copilăria sa din Islazul mitic, Marian Nazat își poartă cititorul dintr-o uimire într-alta: uimirea în fața unei inteligențe atât de pătrunzătoare, căreia nu-i scapă nimic; uimirea în fața consecvenței cu care își apără opiniile, în fiecare carte; nu în ultimul rând, uimirea în fața harului său literar indiscutabil. M-am întrebat, citindu-i textele, care sunt „resorturile” care îl animă în demersul său publicistic. Incontestabil, pasiunea pentru adevăr („deformație” profesională?) și o infinită iubire pentru țara aceasta, care se manifestă, paradoxal, prin denunțarea fără menajamente a neajunsurilor ei și a incompetenței celor care ar trebui să o pună pe calea cea bună, dublate, poate, de credința că nu e totul pierdut (căci dacă n-ar fi așa, întreprinderea publicistului ar fi zadarnică). În plus, întoarcerile spre sine, spre un trecut care, deși e uneori îndepărtat, e mereu aproape, în încercarea de a-i conferi noi semnificații, sunt dovada unui spirit reflexiv mereu în alertă.

Dintre cărțile lui Marian Nazat pe care le-am citit până acum, cea care și-a lăsat amprenta indelebilă asupra mea este *Jurnalul banalității* (RAO, 2015), pe care, din păcate, am descoperit-o abia la sfârșitul anului trecut. Pornind de la citatele calendarului lui Helen Exley (*Înțelepciune chineză 365 – Un citat semnificativ pentru fiecare zi – de la cei mai mari înțelepți*), autorul se cercetează pe

sine în fiecare zi a anului 2014, cu intenția, mărturisită, ca *spovedania* sa să fie una pavesiană: „Mă prezint în fața ochilor voștri reci cu toate durerile, speranțele și slăbiciunile mele. Nu cer milă, nici îngăduință, nici laude, ci numai trei sau patru ore din viața voastră” (Cesare Pavese). Primul gând care mi-a venit în minte observând acest fel de a se constitui al notațiilor zilnice, pornind de la un citat, a fost că, iată, avem și noi un scriitor oulipian. Reamintesc, OuLiPo (Ouvroir de Littérature Potentielle) este un grup de scriitori constituiți în anii '60 în jurul lui Raymond Queneau care își propuneau să scrie o literatură „sub constrângere”. Aceasta, departe de a fi restrictivă, cum ar putea părea la prima vedere, îi oferă scriitorului posibilități nebănuite. Constrângerea, în cazul nostru, ar fi prezența citatului din înțelepciunea chineză la începutul fiecărei notații cotidiene. Însă aceste citate, uneori contestate de Marian Nazat, nu îi servesc scriitorului decât ca punct de pornire pentru o investigație lucidă asupra sinelui și a lumii din jur, din care nu lipsește mirarea copilului: „Cu toate acestea sufletul meu de copil matur nu și-a mototolit nicio cută. Mă mir continuu și trăiesc în uimire fiecare întâmplare” (p.13), și asta pentru că „numai în uimire, în mirare pătrunzi lumea și îi atingi tainele” (p. 29). Iar titlul cărții nu trebuie să ne ducă cu gândul la faptul că avem în față o consemnare seacă a unor evenimente care constituie banalitatea pentru fiecare dintre noi, pentru că scriitorul forează în profunzime și trece de acest nivel prin puterea pe care o are de a fi sincer până la rană.

Să vedem care sunt „întâmplările” lui Marian Nazat din acest jurnal. În primul rând cele ale memoriei, ale copilăriei din Islaz, paradis a cărui pierdere îl aruncă pe scriitor într-un exil spațial și temporal. Prin raportare la acesta, prezentul este unul „de asfalt”: „Sufletul de asfalt al bucureștenilor... ca și emoțiile, ca și întreaga lor alcătuire. De aceea i-am detestat de când mă știu” (p. 19). Scrisul în jurnal este însă recuperatoriu și îl apropie pe Marian Nazat de copilăria idolatrizată: „Ninge întruna, calm și sârguincios. Mi-e dor de copilărie, de valea întinsă între Olt și Dunăre. Aș lua-o la goană prin omătul încă necălcat și m-aș risipi în zarea nedefinită.

Scriu în jurnal și mă visez iarăși prichindelul de zăpadă de odinioară. Visul se va topi curând, ca neaua îngrămădită diafan sub geam” (p.50).

Din notațiile scriitorului nu lipsesc trimiterile amare la realitatea politică a momentului, care, în totalitate, pare să stea sub semnul următoarei constatări: „Aici, în România acestor ani, rațiunea oamenilor politici este ultimul lucru care contează. A pierit până și spiritul ridicolului. Nu mai există milă și compasiune, doar ură și răzbunare” (p. 52). În ce privește starea României, Marian Nazat vedește foarte des un pesimism justificat: „În deceniile din urmă, nimeni nu s-a îngrijit de bunăstarea valahilor și așa au ajuns veneticii să ne cumpere țara, hectar cu hectar, suflet cu suflet. Vom sfârși trăitori doar prin servituți de trecere pe un pământ ce nu ne mai aparține. Și vom plăti înzecit chiria, fiindcă străinii știu să-și negocieze propriul interes, nu vor lăsa neam din preț” (p. 87).

Alte „întâmplări” din jurnalul scriitorului sunt cele prilejuite de meseria de avocat, din cenușul căreia reușește să extragă miezul întreg: „E trecut de nouă seara. Sala de judecată s-a golit. Teancuri de dosare sunt împrăștiate pe dușumea. Atmosferă de șantier, la sfârșit de zi. Stăm încă de la prânz să ne vină rândul. Iar așteptarea asta roade, sapă înlăuntrul nostru, ne sleiește de energie. Parcă pedalam o bicicletă cu lanțul căzut. Dăm în gol ore în șir. Cum să mai fii coerent și inteligent după o astfel de canoneală? Magistrății s-au așezat pe scaun la nouă dimineața și ascultă verzi și uscate. Am senzația că cineva ne pune la încercare răbdarea, că ne folosește într-un experiment dezumanizant. Grefierul îmi strigă dosarul, penultimul din ședință. Audiem un martor și propunem probe. Vorbesc mecanic, sforțându-mă să fiu cât mai concis. Nu-mi este deloc ușor, sunt vlăguit și iritat. Totul durează vreo patruzeci de minute, atât! Restul pledoariei a fost zădărnice. Mă deprimă sentimentul irosirii, risipa de viață la care mă obligă avocatura. [...] La sfârșitul zilei ești un cobai copleșit de amintirea cuștii pe care, de fapt, nu ai părăsit-o niciun moment” (pp. 89-90). Această stare de fapt, la care se adaugă numeroasele ingerințe ale politicianului în jurid-

ic, pe care Marian Nazat le denunță în cărțile sale, îl îndeamnă să contemple o perspectivă salvatoare: „Îmi anunț *alter-ego-ul* că vreau să mă retrag, ușor-ușor, din avocatură, pentru a scrie. «[...]Fii fericit că părăsești subteranul sordid al Justiției, urmează-ți destinul, nu mai prelungi această paranteză din viața ta! Fiindcă paranteză au fost meseriile de procuror și avocat, ele nu te-au definit niciodată», mă încurajează *celălalt*” (pp.92-93). Însă și această ipostază îi apare autorului drept utopică: „Viața avocatului este dură și tenebroasă. Adesea am senzația că trăiesc într-o temniță în care lumina pătrunde arar. În care este umezeală, frig și suferință. Aș evada pe dată, dar n-aș face decât să schimb temnița... Întemnițat în profesie, ăsta e adevărul. Și nimeni nu scapă de gratii, nimeni!” (p. 24).

Găsim în paginile acestei cărți și motivația care animă demersul publicistic al scriitorului: „Aflu că sunt destui judecători care mă urăsc pentru articolele publicate în cotidianul *Jurnalul Național*. Mai precis, pentru simpatiile politice exprimate acolo săptămână de săptămână. Zâmbesc amar și cu o oarecare detașare, fiindcă nu am decât antipatii politice. De când mă știu, îmi este antipatică puterea, nicidecum opoziția. Dintotdeauna, puterea este abuzivă și discreționară, dispusă la excese fel de fel. Rolul publicistului, al cetățeanului este acela de a sta cu sula în coasta puterii, de a o aduce mereu cu picioarele pe pământ” (p.141). Dacă acest crez ar fi predat în școlile de jurnalistică, împreună cu curajul de a spune lucrurilor pe nume pe care îl are Marian Nazat și, bineînțeles, cu harul său literar, de la alegorie la șarjă, cu ironie și chiar cu sarcasm, poate că am avea o presă mai puțin obedientă, mai puțin imundă. Există, de asemenea, în această carte numeroase amintiri despre cazuri celebre în care a fost implicat Marian Nazat, în calitate de procuror sau avocat, care ne pot desluși, după ani, cum funcționează deciziile „zeiței legate la ochi”.

Anul 2014 este pentru scriitor unul de cumpănă, fiind cel în care mama sa este diagnosticată cu o boală gravă. Paginile dedicate mamei sunt de o frumusețe tulburătoare și nu m-am putut împiedica să mă gândesc, cu lacrimi în ochi, la propria mea mamă. Iată, de

exemplu, una din primele vizite la doctor: „Mă uit la ea cu îngrijorare, îi urmăresc fiecare gest. S-a albit la față și tremură incontrollabil. Stă cuminte, ca un copil adus prima oară la școală. Amestecul acela de stinghereală și de spaimă. Oftează și vorbește doar când doctorul o întreabă ceva. [...] Încerc s-o încurajez, însă nu reușesc. Ochii spun totul despre derută și deznădejde, despre disperarea din sufletul omului. Și toate acestea le-am citit în privirea femeii care mi-a dat viață” (p. 172). Este unul din acele momente, pe care cei trecuți de o anumită vârstă le cunosc, când părinții noștri, bătrâni și slăbiți, ne devin într-un anumit fel copii și simțim nevoia de a-i ocroti încă o vreme...

Nu puține sunt reflecțiile asupra scrisului, asupra scriiturii acestui *Jurnal al banalității*, cu dificultățile și îndoielile implicite: „Oare întâmplător am simțit nevoia să scriu *Jurnalul* acesta într-un an în care mama se luptă să trăiască, iar Bogdan așteaptă primul lui copil? Ca unul să crească, trebuie ca altul să descrească, nu? Câtă implacabilitate în legile sortite să ne guverneze viața... Dar cu cât sporește cartea zi de zi, cu atât eu mă împuținez în săptămâni și luni. Orice pagină a ei înseamnă, de fapt, un pas înainte pe care îl fac spre moarte. Cărările noastre sunt divergente, merg în direcții diferite și totuși ne hrănim reciproc, fiecare din celălalt. Uneori, aș da foc la toate literele mângălite aici, să mă eliberez pe loc de obsesia *Jurnalului*. Deja mă locuiește și îmi dictează ritmul, cadența, se joacă abil cu mine după cum pofteste. Mă persiflează, mă bruschează, mă terorizează, mă hăituieste... Ajută-mă, Doamne, să-l termin și să rămân întreg!” (p.180). Înțeleg perfect această impresie a scriitorului de a fi hăituit de propriul text, de altfel eu însămi îmi încheiam cu mulți ani în urmă un poem cu versurile: „textul acesta e un nesătul boa constrictor/ mă sugrumă mă înghite mă digeră/ extrem de lent”. În alt loc, munca scriitorului este inspirat comparată cu cea a grădinarului: „Jurnalul acesta, în care scriu zilnic, e aidoma unei grădini. Pui răsaduri, le uzi, le copilești, treci și le priveghezi creșterea, îndepărtezi veștejeala... Sau arunci semințe în brazda afănată și aștepti să răsară ceva. Primenești răzorul, îl ari, îl

plivești, devii captivul bucății de pământ, ce mai tura-vura. Așa și cu o carte pe care te căznești s-o scrii, mai tai o literă, un cuvânt, te întorci la un paragraf care nu sună armonios și-l scoți din rădăcina de tuș... Mereu și mereu o iei de la capăt, înfrigurat că o buruiană a crescut printre fraze și le usucă... Scriitorul, asemeni grădinarului, nu are clipe de răgaz, sapă și sădește, pigulește în înflorire și se roagă să-l plouă cerul mănos, să fie spornic în recoltă” (p.85). În paginile de început ale *Jurnalului*, Marian Nazat își exprimă o profesiune de credință care descinde din *Scrisorile către un tânăr poet* ale lui Rilke: „Exercițiul ăsta înseamnă, de fapt, o regăsire a sinelui meu, risipit în preazilnicele afaceri judiciare. O eliberare de duhurile rele care bântuie sălile de judecată, purgatoriul necesar într-un destin încâlcit și imprevizibil. Uneori, îmi vine să dezertez, s-o iau la fugă prin pădurile abia înprimăvărate și să-mi proclam libertatea sub un pom înflorit. Alteori, adu-mec de la distanță valul sărat al mării și iarăși aș goni-o într-acolo. Dar nu o fac, îmi rabd silnicia și umplu paginile virgine cu orgasmul cernelii scurse din minte și inimă. Scriu ca să mă purific și să nu mă uit pe mine însumi, scriu ca să aduc de veste că exist și că îmi pasă de ceilalți. Scriu pentru că nu pot spune altfel ce mă frământă și ceea ce cred eu că-i frământă pe alții, scriu pentru că nu pot exista altcumva” (pp.28-29). Demersul diaristului nu este însă scutit de îndoieli, proprii oricărui scriitor autentic: „Chiar oi avea vâna aia miraculoasă? [...] Dacă eram genial, nu scriam rechizitorii, motive de recurs și concluzii... maculatură și pleavă, adică” (p. 21). Se pare însă că Marian Nazat chiar nu poate exista într-un alt mod, după cum mărturisește fără echivoc: „Când ești foarte singur, urla de durere, părăsit și abandonat între niște pereți fără viață. Sau scrii, altfel cum ar mai răzbate glasul tău dincolo de ușa zăvorâtă de tine și de alții?” (p. 52).

Apropiindu-mă de finalul acestor note, nu pot să nu remarca extraordinara limbă română din paginile lui Marian Nazat, cu preferințe spre cuvintele cu o încărcătură semantică marcată. De altfel, scriitorul ne spune: „Cât despre limba română, o iubesc cu des-

frânare!” (p.117). Pentru această iubire fără rest, limba română îl răsplătește, punându-i adesea sub condei fraze de o frumusețe și de o sensibilitate pentru care mulți scriitori „cu patalama” pot să îl invidieze. În plus, la tot pasul, întâlnim formulări gnomice, esențializate, care se rețin, ca acest ecou care pare să vină din moralistii francezi: „Adesea, mânia te ajută să supraviețuiești sau să mergi înainte, să treci peste o nedreptate. Altceva nu-ți mai rămâne la îndemână și te slujești de furie, îți tragi seva din ea. Cât despre iertare, nu cei din jur trebuie să grațieze greșeala aproapelui, ci Dumnezeu. În armonie cu El, ai toate șansele să fii bun, inclusiv cu tine însuși. Între mânie și iertare, curgi spre infinit. Învolverat sau lin” (p.154).

Nu în ultimul rând, îndrăznesc să spun că Marian Nazat este un poet care se ignoră. Stau mărturie paginile dedicate Muzei, unele dintre cele mai frumoase și sensibile din câte i-au fost închinete capricioasei ființe.

La debutul său publicistic în volum (*Starea de anormalitate*, Editura Evenimentul Românesc, 2000), Ion Cristoiu îl numea pe Marian Nazat, „Un Procuror, dar și un avocat al neamului românesc”, remarcând că „România de azi e tratată în scris cu o severitate de Procuror”. Câțiva ani mai târziu, același Ion Cristoiu remarca, pe coperta a IV-a a volumului *România târâș. Țara dez-nădejzilor amorțite* (RAO, 2009): „Declar, cu mâna pe inimă, că Marian Nazat nu e numai un excelent profesionist, în domeniul său, dar și un publicist de marcă al României de azi. Ca jurnalist și scriitor, mă încearcă o invidie ascunsă față de talentul său”. Aceeași carte este „girată” și de Octavian Paler: „Marian Nazat e un martor care nu se plictisește. Nu e de mirare că nici cartea sa nu plictisește. Dimpotrivă, ne invită, cu casantă luciditate, să privim «anormalitățile» (și câte sunt!) cu o normală îngrijorare”. În prefața aceleiași cărți, Augustin Buzura formulează un adevărat verdict: „Dincolo de subiectele aparent trecătoare, autorul ne obligă și pe noi, cititorii, să medităm cu gravitate asupra lumii în care trăim. Și de al cărei destin suntem cu toții răspunzători”.

Am remarcat, la lectura acestui *Jurnal*, că Marian Nazat își aplică și sieși aceeași severitate de procuror, fără niciun menajament. În plus, cititorul are impresia că scriitorul nu îi ascunde nimic, luminile și umbrele alternează cu o regularitate care este aceea a vieții în curgerea ei. Nu o să mă feresc, așadar, să afirm, venind în întâmpinarea unui eventual cititor care se așteaptă să afle din niște note asemănătoare celor de mai sus dacă volumul în cauză merită să fie citit: DA, *Jurnalul banalității* merită cu prisosință nu numai „trei sau patru ore din viața voastră”, el nu cere „nici îngăduință, nici laude”, dar din lectura lui cititorul lui va ieși schimbat și, poate, va dobândi curajul să-și „dezgolească inima”, cum spunea Baudelaire.

(<http://mariannazat.ro>, 10 februarie 2023)

Un jurnal de lecturi

Poet foarte important și critic exigent, Paul Aretzu este autorul unui *Jurnal de lecturi* (Editura Scrisul românesc, 2009), care reunește cronici despre autori români clasici și contemporani. Volumul se deschide cu un studiu asupra primelor traduceri de texte religioase în limba română, criticul evidențind meritele lui Coresi și Dosoftei și concluzionând: „Urmărind variațiunile aceluiași text, în traduceri succesive, avem imaginea transformărilor prin care a trecut mentalitatea culturală, în decurs de un secol, timp în care s-a cristalizat o strategie de comunicare religios-artistică, pornind de la simpla echivalare a unui mesaj cu mijloace lingvistice nesigure, puține, la folosirea redundantă de auxiliariități stilistice și versificatorii, apoi la simplitatea formei cu semantică inclusă. Se parcurge într-o comprimare temporală, o întregă istorie literară [...]” (p.13). Paul Aretzu se oprește în continuare asupra postumelor lui Blaga, constatând că în acestea poetul rămâne fidel canonului tematic pe care și l-a impus de la început. Criticul trece apoi la poezia contemporană: Marin Sorescu, Constanța Buzea, Constantin Abăluță, Petre Got, Petru Cârdu, Adrian Popescu etc., dar și optzeciștii Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Petean, Gellu Dorian, Andrei Zanca. Deși critic de poezie, Paul Aretzu analizează în acest volum și textele câtorva prozatori: Horia Ursu, Horia Gârbea sau Varujan Vosganian, precum și volume de critică semnate de Dan Cristea, Cassian Maria Spiridon sau Daniel Cristea-Enache.

Secțiunea dedicată poeziei se încheie cu studiul *Poezia și istoria literaturii*. După ce face distincție între istoria literaturii și istoriile literare, Paul Aretzu vorbește despre avantajele criticii literare: „Critica literară vorbește despre relativitatea operei literare, în timp ce istoria literaturii dă o imagine imuabilă. Critica literară este o acțiune frontală, dispartă și aleatorie (în măsura

în care stă la mână scriitorului), de impact, demers în principal hermeneutic, conținând aventura și orgoliul primei posesii [...] Din istoria literaturii nu se mai iese, nu se mai înviază, pentru că aceasta, ca specie, nu are viitor.” (p.126). Criticul concluzionează: „Istoriile poeziei sunt eficiente în măsura în care nu se limitează la inventare de scriitori, ci se ocupă de mecanisme, strategii, determinanți, mijloace specifice care configurează o direcție, un curent, un program, un stil.” (p.127).

Secțiunea consacrată prozei beneficiază de asemenea de un studiu, *Încotro merge proza de azi*, în care Paul Aretzu analizează tendințele prozei contemporane. Criticul identifică o direcție care se raportează prin continuitate sau respingere la perioada comunistă, și o direcție pragmatică ce răspunde unor cerințe de piață. Paul Aretzu face o analiză pertinentă a tendințelor prozei noastre post-revoluționare: „Anul 1989, al dezinhibărilor, năruie, odată cu dogma politică, aproape toate restricțiile și prejudecățile, în toate domeniile (constituind inevitabil altele). Are loc o adevărată beție a libertății. Se dă năvală, în primul rând, spre zonele refulărilor. Ies la suprafață, din plin, frustrările, o înverșunare existențială. De aceea, anii nouăzeci sunt foarte eclecticici. Funcționează exhibările cele mai insolite, dorința de a exprima adevăruri, de a face dreptate, de a epata. Există o sete, care merge până la indiscreție, pentru dezvăluiri șocante, se caută așa-zisele texte de sertar, orice semn al autenticității.” (p. 153). Cele două studii citate mai sus s-ar putea constitui, cu ușurință, în incipitul unui volum teoretic.

Cu o acuratețe a observației demn de invidiat, Paul Aretzu aduce la lumină calitățile textelor scriitorilor analizați, fiind ușor condescendent când este vorba de texte de valoare mai redusă. Nimic din deranjantul spirit de vendetta sau demolator care mai bântuie în critica de azi. Din fiecare text al criticului transpare marea sa iubire de literatură, pe care încearcă să o împărtășească cititorului. Textele lui Paul Aretzu pot, de exemplu, convinge o persoană care nu agreează în mod deosebit poezia să se îndrepte

înspre aceasta. Rafinamentul analizelor, precizia instrumentelor și „prejudecata” criticului că literatura este „cea mai bună dintre lumile posibile” transformă lectura acestei cărți într-un eveniment pentru spirit.

(„Apostrof” 1/2013)